

Prof.dr Ostoja Đukić, redovni profesor, naučni savjetnik Evropskog defendologija centra Banja Luka

ETIKA U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA

Etika u međunarodnim odnosima predstavlja važnu i složenu temu koja se odnosi na moralne principe i vrijednosti koje upravljaju odnosima između država, međunarodnih organizacija i drugih aktera na globalnoj sceni. Pitanje etike u međunarodnim odnosima zahtijeva analizu različitih teorijskih pristupa, uključujući realizam, liberalizam i konstruktivizam, koji svaki na svoj način tumače ulogu etičkih normi u oblikovanju međunarodnih odnosa. Realisti često naglašavaju da su međunarodni odnosi u suštini anarhični, pri čemu države prvenstveno teže maksimiziranju vlastitih interesa i bezbjednosti, a moralni principi se često potiskuju u korist pragmatičnih ciljeva.

Liberalizam, sa druge strane, stavlja veći naglasak na etiku, saradnju i poštovanje međunarodnih normi, vjerujući da međunarodne institucije i pravni okviri mogu pomoći u promociji mira, ljudskih prava i pravde na globalnom nivou. Konstruktivisti, međutim, smatraju da su etičke norme u međunarodnim odnosima društveno konstruisane i promijenljive, te da identiteti i interesi država nisu fiksni, već oblikovani kroz međusobnu interakciju i dijalog. U praksi, etičke dileme u međunarodnim odnosima često se manifestuju kroz pitanja poput intervencionizma, ljudskih prava, suvereniteta, globalne pravde i odgovornosti za zaštitu (R2P). Na primjer, pitanje humanitarnih intervencija otvara debatu o sukobu između suvereniteta država i potrebe za zaštitom civilnog stanovništva od masovnih zločina. Dok zagovornici intervencionizma tvrde da je moralna dužnost međunarodne zajednice da interveniše kako bi zaštitila nevine živote, kritičari ukazuju na opasnost od zloupotrebe ovog principa za ostvarivanje političkih i strateških ciljeva moćnih država. Slično tome, pitanje ljudskih prava postavlja izazov tradicionalnim shvatanjima suvereniteta, jer međunarodni akteri sve više insistiraju na univerzalnoj primeni ljudskih prava, dok se pojedine države pozivaju na svoju kulturnu i političku autonomiju.

Etika u međunarodnim odnosima takođe obuhvata i ekonomske aspekte, posebno u kontekstu globalizacije i nejednakosti između razvijenih i nerazvijenih zemalja. Pitanja kao što su etičnost trgovinskih politika, razvojna pomoć, ekonomske sankcije i klimatske promjene zahtijevaju duboku refleksiju o moralnim odgovornostima bogatih nacija prema siromašnijima, kao i o održivom razvoju i pravednoj raspodjeli resursa. Globalno upravljanje i uloga međunarodnih organizacija, poput Ujedinjenih nacija, Svjetske trgovinske organizacije i Međunarodnog krivičnog suda, takođe su ključna pitanja u raspravi o etici u međunarodnim odnosima. Ove institucije imaju zadatak da promovišu međunarodne

standarde pravde, mira i bezbjednosti, ali često se suočavaju s kritikama zbog nedostatka demokratskog legitimiteta, selektivnosti u primjeni pravde i nesposobnosti da efikasno djeluju u suočavanju sa globalnim izazovima. Na primjer, nejednakost u raspodjeli moći unutar Savjeta bezbjednosti UN-a, gdje stalne članice imaju pravo veta, često dovodi do blokade u donošenju odluka u vezi s globalnim krizama, što izaziva etičke kontroverze.

U savremenim međunarodnim odnosima, etika postaje sve važnija u kontekstu sve većih transnacionalnih izazova, poput klimatskih promjena, migracija, pandemija i terorizma. Ovi problemi zahtjevaju globalnu saradnju i solidarnost, a ne isključivo nacionalno orijentisane politike. Klimatske promjene, na primjer, postavljaju pitanje moralne odgovornosti bogatijih zemalja, koje su glavni zagađivači, prema siromašnijim zemljama koje najviše trpe posljedice. Etičke rasprave se takođe javljaju u vezi sa pitanjima odgovornosti za buduće generacije, s obzirom na dugoročne posljedice današnjih odluka o korišćenju resursa i zaštiti životne sredine. U sferi međunarodnih pregovora o klimatskim promjenama, često se sukobljavaju interesi država u razvoju, koje teže ekonomskom rastu, i razvijenih zemalja, koje zagovaraju strože ekološke standarde, što komplikuje pronalaženje pravednih rješenja. Pored toga, etika u međunarodnim odnosima nije ograničena samo na države i međunarodne organizacije, već uključuje i ulogu nevladinih organizacija, privatnih kompanija, medija i građanskog društva u cjelini. Nevladine organizacije igraju važnu ulogu u promociji ljudskih prava, demokratije i održivog razvoja, dok multinacionalne korporacije imaju etičku odgovornost u pogledu poštovanja ljudskih prava, radnih standarda i ekološke održivosti u zemljama u kojima posluju.

Mediji, sa druge strane, imaju ključnu ulogu u informisanju globalne javnosti i oblikovanju međunarodnog mnijenja, ali se često suočavaju sa pitanjima etike u vezi s objektivnošću izvještavanja, senzacionalizmom i političkim uticajem. Uloga etike u međunarodnim odnosima sve više dolazi u prvi plan sa razvojem koncepta globalnog građanstva, gdje se pojedinci, zajednice i organizacije sve više identifikuju kao dio globalne zajednice sa odgovornošću prema zajedničkim dobrima i budućim generacijama. U tom kontekstu, pojmovi poput globalne pravde, međugeneracijske solidarnosti i univerzalnih ljudskih prava postaju centralni u raspravi o etici u međunarodnim odnosima. U zaključku, etika u međunarodnim odnosima predstavlja multidisciplinarnu i kompleksnu oblast koja zahtijeva sinergiju različitih pristupa i perspektiva. Dok teorijski okviri pružaju korisne uvide u ulogu etike u međunarodnim odnosima, praktične primjene i dalje ostaju izazovne zbog sukoba interesa, neravnomjerne raspodele moći i različitih kulturnih normi.